

Dr. sc. Marina Ajduković*

PSIHOSOCIJALNE INTERVENCIJE S POČINITELJIMA NASILJA U OBITELJI

Nasilje u obitelji prepoznato je kao globalni problem koji bitno narušava ljudska temeljena prva članova obitelji. U posljednjih nekoliko godina međunarodne organizacije kao UN, UNICEF i Vijeće Europe su razvile strateške dokumente čiji je cilj sprječavanje i zaustavljanje nasilja muškarca u obitelji odnosno nasilja u obitelji općenito. Zajedničko im je da (1) nasilje u obitelji određuju kao društveno neprihvatljivo i kriminalno ponašanje, (2) potiču međusektorski pristup prevenciji i zaustavljanju nasilja u obitelji, (3) naglašavaju potrebu razvoja programa usmjerenih na nasilnike uz (4) stalni razvoj i unapređivanje usluga žrtvama obiteljskog nasilja.

Hrvatska se aktivno uključila u navedene međunarodne trendove. To se očituje u (1) razvoju programa za žene žrtve nasilja, (2) razvoju zakonske regulative i inkriminiranju nasilnog ponašanja u obitelji kao kaznenog ili/i prekršajnog djela, (3) razvoju edukativnih programa za senzibilizaciju stručnjaka za rad u području nasilja nad ženom te izradu nacionalnih strateških dokumenata koji su temelj borbe protiv nasilja u obitelji.

U ovom radu u žarištu je rad s nasilnicima koji je prikazan kroz (1) osvrt na recentne promjene u hrvatskom zakonodavstvu koje su stvorile pretpostavku za drugačiji pristup nasilnicima, (2) određenje pojmova psihosocijalne intervencije odnosno psihosocijalnog tretmana nasilnika, (3) ishodišta psihosocijalnih intervencija s počiniteljima nasilja i (4) preporuke za provedbu psihosocijalnih intervencija s počiniteljima nasilja u obitelji u hrvatskom pravosudnom sustavu.

---

* Dr. sc. Marina Ajduković, redovita profesorica Pravnog fakulteta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada

UVOD

Danas, na početku 21. stoljeća, nasilje muškaraca prema ženama i djeci prepoznato je kao globalni problem koji bitno narušava temeljna ljudska prava članova obitelji, ali i demokratizaciju i prosperitet društva. Brojne međunarodne organizacije kao što su npr. UN (1993.), WHO (2002.), UNICEF (1994.; 2000.), Vijeće Europe (2002.; 2003.) posljednjih su godina intenzivno radile na razvijanju strateških dokumenata čiji je cilj sprječavanje i zaustavljanje nasilja muškarca u obitelji, odnosno nasilja u obitelji općenito. Zajedničko je tim dokumentima (1) određenje nasilja u obitelji kao društveno neprihvatljivog i kriminalnog ponašanja, (2) poticanje zajedničkog i koordiniranog međusektorskog pristupa prevenciji i zaustavljanju nasilja u obitelji na svim društvenim razinama – od lokalne zajednice do nacionalne politike, (3) naglašavanje potrebe razvoja programa usmjerenih na nasilnike, (4) stalni razvoj i unapređivanje usluga žrtvama obiteljskog nasilja. Njihova je zajednička poruka da strategija borbe protiv nasilja zahtijeva širu perspektivu.

Ključne riječi koje danas određuju društveni okvir i etiku postupanja u slučajevima nasilja u obitelji jesu LJUDSKA PRAVA. Polazeći od spoznaja o prirodi i učincima nasilja u obitelji te suvremenog vrijednosnog pristupa toj pojavi, polazište daljnje rasprave o mogućnostima društvenog djelovanja u slučajevima nasilja u obitelji je sljedeće (Ajduković, 2003.):

Nasilje u obitelji je osobni, obiteljski i društveni problem koji značajno narušava kvalitetu života i mentalno zdravlje svih onih koji su mu izloženi – posredno ili neposredno. Država ima pravo i obavezu poduzeti potrebne mjere da bi spriječila nasilje u obitelji odnosno smanjila i olakšala njegove posljedice.

Ovo određenje jasno izražava stav da nasilje u obitelji nije samo i isključivo problem pojedinca ili obitelji kao sustava, već zastupa koncept odgovornosti države da poduzme odgovarajuće mjere uključujući:

1. Djelotvorni **zakonski okvir** djelovanja, uključujući kaznene sankcije, restituciju, posredovanje i obvezu tretmana nasilnika.
2. **Preventivne mjere**, uključujući javno informiranje i obrazovanje čiji je cilj promjena stavova koji zastupaju tradicionalne odnose moći i nejednakosti u obitelji u odnosima muškaraca i žena, roditelja i djece.
3. Djelotvorne **mjere zaštite**, uključujući skloništa, savjetovaništa, centre za podršku i slične usluge za one koji su preživjeli nasilje u obitelji.

Hrvatska se aktivno uključila u navedene međunarodne trendove. To se očituje u četirima područjima djelovanja koja su navedena kronološkim redom:

1. Razvoj programa za žene žrtve nasilja koji imaju najdulju tradiciju i koji su vezani prvenstveno uz rad udruga civilnog društva.
2. Razvoj zakonske regulative i inkriminiranje nasilnog ponašanja u obitelji kao kaznenog ili/i prekršajnog djela.
3. Razvoj edukativnih programa za senzibilizaciju stručnjaka za rad u području nasilja nad ženom.

4. Izrada nacionalnih strateških dokumenata kao što su *Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova* (2001.) i *Nacionalna obiteljska politika* (2003.) u kojima je jasno društveno opredjeljenje za borbu protiv nasilja muškarca u obitelji.

S obzirom na to da je razvoj u ova četiri područja djelovanja opisan u knjizi *Nasilje nad ženom u obitelji* (Ajduković i Pavleković, 2003.), u ovom ćemo se prikazu osvrnuti na područje djelovanja koje je do sada bilo dosta zanemareno – a to je rad s nasilnicima. Potreba i mogućnosti rada s počiniteljima nasilja nad ženom u obitelji bit će prikazani kroz (1) osvrt na recentne promjene u hrvatskom zakonodavstvu koje su stvorile pretpostavku za drugačiji pristup nasilnicima, (2) određenje pojmova psihosocijalne intervencije odnosno psihosocijalnog tretmana nasilnika, (3) ishodišta psihosocijalnih intervencija s počiniteljima nasilja nad ženom i (4) preporuke za provedbu psihosocijalnih intervencija s počiniteljima nasilja nad ženom u obitelji u hrvatskom pravosudnom sustavu.

1. RECENTNE PROMJENE U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU KAO PRETPOSTAVKA SUVREMENOG PRISTUPA NASILJU U OBITELJI

Do srpnja 2003. godine u Hrvatskoj nije postojao posebni zakon u kome bi žena žrtva obiteljskog nasilja našla posebnu zaštitu. Žene žrtve nasilja u obitelji zaštitu su mogle naći u okviru postojećeg Kaznenog zakona ili Obiteljskog zakona, no ta zaštita često nije bila dostatna (Matijević-Vrsaljko, 2003.). U Obiteljskom zakonu koji je stupio na snagu 1. srpnja 1999. (NN, 162/1998.) prvi je put upotrijebljen pojam *nasilničko ponašanje u obitelji* te su predviđene mjere odgovarajuće društvene reakcije.

Članak 118.

U obitelji je zabranjeno nasilničko ponašanje bračnog druga ili bilo kojeg punoljetnog člana obitelji.

Članak 362.

Bračni drug ili bilo koji punoljetni član obitelji koji se protivno članku 118. ovog Zakona u obitelji nasilnički ponaša kaznit će se za prekršaj kaznom zatvora u trajanju od 30 dana.

Zakon je napravio bitan preokret u odnosu prema nasilju u obitelji. Kao prvo, doveo je do niza pozitivnih, praktičnih promjena u radu policije u zaštiti od nasilja u obitelji. Naime do tada je policija sa slučajevima obiteljskog nasilja mogla postupati jedino kao s prekršajima protiv javnog reda i mira. Već

početkom 1999. godine Ministarstvo unutarnjih poslova RH donijelo je *Uputu o načinu postupanja policije na primjeni odredbi čl. 118. u vezi s čl. 362. tada važećeg Obiteljskog zakona*. Na temelju toga, u razdoblju od 1. srpnja 1999. kad je *Obiteljski zakon* stupio na snagu do 31. prosinca 2002. prekršajno je prijavljeno zbog nasilničkog ponašanja u obitelji 15.367 počinitelja (Strmotić, 2003.). Uz to, *Obiteljski zakon* utjecao je na izmjene i dopune drugih zakona te na izradu i usvajanje specifičnog zakona kojim se regulira nasilničko ponašanje u obitelji. Iako danas u aktualnom *Obiteljskom zakonu* (NN, 116/2003.) više nema prethodno navedenih članaka, nasilničko ponašanje u obitelji na odgovarajući je način uključeno o kazneno i prekršajno zakonodavstvo.

Kazneno zakonodavstvo

U *Zakonu o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona* iz 2000. godine (NN, 129/2000.) uveden je novi članak 215.a koji glasi

Članak 215.a

Član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

U skladu s uvođenjem kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji, i u članku 71. proširen je raspon posebnih obveza uz zaštitni nadzor i dodana je nova točka e) koja glasi

Članak 71. točka e)

e) sudjelovanjem u postupku psihosocijalne terapije u specijaliziranim ustanovama u okviru nadležnih državnih tijela radi otklanjanja nasilničkog ponašanja.

Počinitelju nasilničkog ponašanja kao kaznenog djela može se izreći:

- posebna obveza sudjelovanja u postupku psihosocijalne terapije,
- sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja,
- sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti.

Uvođenje *posebne obaveze psihosocijalne terapije* značajno je proširenje raspona penalnih intervencija u slučajevima nasilničkog ponašanja u obitelji koje se niti smije niti može svesti samo na specifični psihijatrijski tretman i liječenje od ovisnosti jer brojni počinitelji nasilja u obitelji nisu ni ovisnici o alkoholu i drogi, ni duševni bolesnici, niti su djelo počinili u stanju smanjene ubrojivosti (Ajduković i Pavleković, 2003.).

Koja će se od tih mjera ili obveza izreći ovisi o uvjetima i uzrocima počinjenja kaznenog djela. Pri tome se sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja

može primijeniti samo prema počinitelju koji je kazneno djelo počinio u stanju smanjene ubrojivosti i ako postoji opasnost da razlozi za takvo stanje mogu i u budućnosti poticajno djelovati za počinjenje novog kaznenog djela.

Psihosocijalna terapija može se izreći kao posebna obveza u okviru uvjetne osude uz zaštitni nadzor. Kao i kod ostalih posebnih obveza, izriče se onda kad su ostvareni uvjeti za primjenu uvjetne osude, ali s obzirom na okolnosti počinjenja kaznenog djela i ličnosti počinitelja sud je ocijenio da mu je potrebna pomoć, zaštita i nadzor da u roku provjeravanja ne počinio novo kazneno djelo. Sudovi su počeli određivati obvezu sudjelovanja u postupku psihosocijalne terapije radi otklanjanja nasilničkog ponašanja uz obvezu redovitog javljanja službi za zaštitni nadzor radi obavještanja o okolnostima koje mogu poticajno djelovati na počinjenje novog kaznenog djela.

Iskustva s primjenom sigurnosnih mjera psihijatrijskog liječenja ili liječenja od ovisnosti su dugogodišnja i jasno je tko ih i na kakav način provodi. Šeparović (2003.) navodi da su to sigurnosne mjere koje imaju medicinski karakter. Također naglašava etički aspekt provođenja tih mjera u kojima se provodi liječenje protiv volje pacijenta i tako se "narušava njegovo pravo da sam odluči o svom liječenju" (str. 163). Što se tiče posebne obveze sudjelovanja u postupku psihosocijalne terapije, iskustva su mnogo skromnija i jasni protokol postupanja pri primjeni tih mjera još nije uspostavljen. To dobro ilustrira i činjenica da ih Šeparović (2003.) u najnovijoj knjizi *Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju* i ne spominje. Kao i kod ostalih posebnih obveza vezanih uz zaštitni nadzor trebaju je obavljati stručne osobe državnog tijela koje su nadležne za izvršenje kaznenopravnih sankcija.

Za postupak psihosocijalne terapije u Kaznenom se zakonu navodi da se provodi u specijaliziranim ustanovama u okvirima nadležnih državnih tijela. Koja su to tijela naznačeno je u *Zakonu o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi* (NN, 128/1999.). U kontekst razmatranja psihosocijalne terapije kao posebne obveze uz zaštitni nadzor značajna su određenja tog zakona koja se odnose na nadležnost za izvršavanje, svrhu izvršavanja i način izvršavanja. Tako se navodi da Ministarstvo pravosuđa koje neposredno poduzima mjere za poboljšavanje uvjeta izvršavanja zaštitnog nadzora surađuje pri tome s drugim državnim tijelima, znanstvenim i drugim ustanovama, strukovnim udrugama i pojedincima (članak 4.). Osnovna je svrha zaštitnog nadzora da se osuđenik ne isključi iz društva, već da uz pomoć i nadzor društvene zajednice dragovoljno, osobnim postupcima, radom i odnosom prema posljedica svoga postupanja razvije svijest o štetnosti određenih ponašanja i odgovornosti za njih (članak 5.). Zaštitni nadzor izvršava se prema individualnom programu izvršavanja (članak 7.) Te i druge odredbe Zakona daju dobar okvir za razvijanje psihosocijalnog tretmana prema počiniteljima nasilničkog ponašanja u obitelji.

Promjene u Kaznenom zakonu slijedile su i promjene u Zakonu o kaznenom postupku. Tako je *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom*

postupku (NN, 58/2002.) u članku 175. kojim su regulirane okolnosti odgode kaznenog postupka na temelju odluke državnog odvjetnika navedeno sljedeće:

Članak 175.

(1) Osim kad mu je to po zakonu dopušteno, državni odvjetnik može odlučiti da odgodi započinjanje kaznenog progona ako je kaznena prijava podnesena za kazneno djelo za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a djelo je nižeg stupnja krivnje kod kojega razmjeri štetnih posljedica ne nalažu javni probitak kaznenog progona. Rješenje o odgodi početka kaznenog progona državni odvjetnik može donijeti samo uz prethodnu suglasnost oštećenika i privolu osumnjičenika i njegovu pripravnost da ispuni jednu ili više od sljedećih obaveza:

(6) podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji radi otklanjanja nasilničkog ponašanja uz pristanak osumnjičenika na napuštanje obiteljske zajednice za vrijeme trajanja terapije.

Kao što ćemo vidjeti dalje iz teksta, činjenica da je pretpostavka podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji suglasnost oštećenika i osumnjičenika pokazuje suvremenost tih zakonskih određenja. Važno je naglasiti da je državno odvjetništvo započelo primjenu članka 175. u slučajevima tih mogućnosti u slučajevima nasilničkog ponašanja suradno s profesionalnim udrugama i zdravstvenim institucijama.

Inače, od početka 2001. godine pa do kraja 2002. godine, policija je na temelju članka 215.a KZ prijavila 1.055 kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji, kojima je bila oštećena 1.231 osoba, od njih je 92,6% bilo žena (Strmotić, 2003.). Podacima o broju izrečenih posebnih obveza sudjelovanja u psihosocijalnoj terapiji ne raspolažemo. Kako je u istom dvogodišnjem razdoblju policija prijavila 11.604 prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji očigledne su dvije činjenice: (1) nasilničko ponašanje u obitelji u nas se još uvijek pretežito smatra prekršajnim, a ne kaznenim djelom te je stoga i (2) nužno posvetiti posebnu pozornost razvoju mjera koje omogućava prekršajno zakonodavstvo u cilju zaustavljanja i sprječavanja nasilničkog ponašanja u obitelji.

Prekršajno zakonodavstvo

U području prekršajnog zakonodavstva od 2003. godine na snazi je *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* (NN, 116/2003.). Time je Hrvatska dobila prvi put zasebni zakon kojim se određuje pojam nasilja u obitelji, način zaštite članova obitelji od nasilja te vrsta i svrha prekršajnopравnih sankcija. Po tom zakonu prekršajnopравne sankcije za zaštitu od nasilja u obitelji jesu novčana kazna, kazna zatvora i zaštitne mjere (čl. 6.). Njihova svrha je osobita zaštita obitelji i

njezinih članova ugroženih nasiljem te ostvarivanje i promicanje zdravog i harmoničnog života unutar obitelji, kao i poštovanje pravnog sustava.

Specifična je svrha zaštitnih mjera da se spriječi nasilje u obitelji, osigura nužna zaštita zdravlja i sigurnost osobe koja je izložena nasilju te otklone okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja (čl. 8.). Jedna od sedam zaštitnih mjera koja se može izreći u tom kontekstu jest i mjera obveznog psihosocijalnog tretmana.

Zaštitna mjera psihosocijalnog tretmana može se izreći na jedan do šest mjeseci. Izriče se radi otklanjanja nasilničkog ponašanja ili ako postoji opasnost ponovnog činjena nasilja (čl. 9.). Ta se zaštitna mjera izriče samo po službenoj dužnosti. Dakle, ne može se kao kod nekih drugih zaštitnih mjera izreći na zahtjev osobe izložene nasilju ili policije (čl. 17.). U tijeku je izrada pravilnika o provođenju te zaštitne mjere koji zajednički trebaju prirediti resori socijalne skrbi i zdravstva.

Nedvojbeno je da se hrvatsko zakonodavstvo uvođenjem nasilničkog ponašanja u obitelji u kazneno i prekršajno zakonodavstvo jasno odredilo prema nasilju u obitelji kao ponašanju koje ugrožava ili povređuje osobne slobode i prava čovjeka te druga prava i društvene vrijednosti (Kazneni zakon, članak 1.), odnosno ponašanju koje povređuje društvene vrijednosti (Zakon o prekršajima, članak 1.). To je u skladu s vrednotama i praksom koju promiču ključna međunarodna tijela kao što su Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe, Svjetska zdravstvena organizacija. Vijeće ministara, izvršno tijelo Vijeća Europe, zauzelo je 2002. godine vrlo jasan stav prema kojem zemlje članice ni pod kojim okolnostima ne mogu ignorirati nasilje nad ženom pozivajući se na razloge kao što su običaji, religija ili tradicija. Također, uvođenjem psihosocijalne terapije kao posebne obveze uz zaštitni nadzor, odnosno psihosocijalnog tretmana kao zaštitne mjere u radu s počiniteljima nasilničkog ponašanja, otvorena je mogućnost nekim novim intervencijama koje su se u svijetu pokazale uspješnima u zaustavljanju i sprječavanju nasilničkog ponašanja, u obitelji, specifično nasilja muškarca nad ženom (Edwards i Hearn, 2003.). Zadaće je hrvatskih stručnjaka da što preciznije odrede pojam i način djelotvornog provođenja psihosocijalne terapije odnosno tretmana u slučajevima nasilničkog ponašanja. U tome mogu biti od velike koristi višegodišnja svjetska iskustva.

2. PSIHOSOCIJALNE INTERVENCIJE U PRAVOSUDNOM SUSTAVU U ODNOSU NA NASILJE U OBITELJI

Već više od deset godina Vijeće Europe zalaže se za promicanje i razvoj psihosocijalnih intervencija kao dijela sankcija i zaštitnih mjera u zajednici. Pri tome pod pojmom "sankcije i mjere u zajednici" razumije postupke koji se provode u zajednici, a uključuju ograničenje slobode kroz nametanje određenih

uvjeta/obveza, a koje provode tijela odnosno organizacije koje su za to osposobljene i nadležne (Vijeće Europe, 1992., str. 9).

U razdoblju od 1993. do 1995. godine Odbor za probleme kriminala Vijeća Europe intenzivno je radio na definiranju pojma psihosocijalne intervencije te uložiti tih intervencija u pravosudnom sustavu (Vijeće Europe, 1995.). Jedan od ishoda tog rada jest opredjeljenje da se koristi neutralniji i širi pojam “intervencije”, a da se pojam “tretmana” koristi samo kad se neposredno primjenjuju mjere u specifičnom zdravstvenom okruženju.¹

Pod pojmom psihosocijalne intervencije obično se smatraju različiti postupci individualne i grupne psihoterapije, savjetovanja, učenja socijalnih vještina, socioterapije, kriznih intervencija. Osnovno im je obilježje sustavna i planirana primjena tehnika koje su proizašle iz psiholoških načela, koje provodi za to kvalificirana osoba u cilju promjene osobnih obilježja kao što su osjećaji, vrijednosti, stavovi i ponašanja koji su procijenjeni kao neprilagođeni (Lösel, 1995.).

Na temelju dvogodišnje rasprave u Europskom odboru za probleme kriminala (Vijeće Europe, 1995.) sažeto o psihosocijalnim intervencijama u okviru pravosudnog sustava možemo reći sljedeće:

- Pod pojmom psihosocijalne intervencije razumiju se svi “psihološki tretmani” koji nadilaze puko kažnjavanje ili zastrašivanje, a usmjereni su na pozitivne promjene kod počinitelja i koje, upravo zbog tih pozitivnih promjena, a ne ponajprije straha od kažnjavanja, mogu smanjiti recidivizam.
- Psihosocijalne intervencije odnose se na široki raspon usluga koje se pružaju počiniteljima i koje utječu na njihove stavove, sliku o sebi, mentalno stanje i ponašanje.
- U pravosudnom sustavu psihosocijalne intervencije smatraju se “mekanim intervencijama”. No, s pozicije počinitelja intervencije kao što su “savjetovanje” ili “trening socijalnih vještina” ili “terapija” mogu također biti doživljene kao kazna jer ih doživljavaju stresnima, nečim što ih kontrolira i oduzima im vrijeme.
- Psihosocijalne intervencije trebaju odgovarati obilježjima počinitelja. Kad npr. počinitelj pripisuje uzroke svojih problema isključivo vanjskim čimbenicima ili ako njegovo problematično ponašanje nije rezultat nedostatka odgovarajućih socijalnih vještina, već prije (supkulturnih) vrijednosnih orijentacija, tada trening socijalnih vještina neće polučiti željeni učinak na njegovo specifično kriminalno ponašanje. Tako npr. kad vrlo uspješni dužnosnik koji nije prepoznat u svom okruženju kao nasilna osoba zlostav-

---

¹ U ovom tekstu koristit ćemo se pojmovima psihosocijalne intervencije i psihosocijalnog tretmana kao sinonimima, a pojam psihosocijalne terapije koristit će se za intervencije koje se uže koriste u medicinskom okruženju.

lja partnericu, očito nije riječ o nedostatku socijalnih vještina, već, po svemu sudeći, kažnjivo ponašanje proizlazi iz neodgovarajućih uvjerenja o partnerskim odnosima, potrebi za kontrolom i moći, a tek je manjim dijelom rezultat smanjene mogućnosti kontrole srdžbe.

Vijeće Europe zalaže se da se psihosocijalne intervencije provode u skladu s načelima Europskih pravila za sankcije i mjere u zajednici (European Rules on Community Sanctions and Measures, Recommendation No. 92/16) pri čemu smatramo da su od posebnog značenja:

- Pravilo 5 koje upućuje na potrebu jasnog vremenskog ograničenja tih mjera.
- Pravilo 31 po kojem se te mjere mogu izreći ako su obveze koje mjere pretpostavljaju primjerene i počinitelj je spreman surađivati pridržavajući ih se.
- Pravilo 44 po kojem je nužno da javnost ima odgovarajuće informacije o prirodi i sadržaju mjera i načinu njihove primjene te da ih doživljava kao odgovarajuću reakciju na kriminalno ponašanje.
- Pravilo 55 koje naglašava da se te mjere moraju primjenjivati na način koji ima značenje i smisao za počinitelja i koji će pridonijeti njegovu osobnom razvoju i prilagodbi u zajednici.
- Pravilo 67 koje regulira obveznost odgovarajućeg informiranja počinitelja o sadržaju i načinu provođenja sankcije odnosno mjere. Također treba biti informiran o posljedicama nepridržavanja uvjeta i obveza koje su sastavni dio mjera.
- Pravilo 90 koje potiče evaluaciju tih mjera pod vidom očekivanja djelatnika pravosudnog sustava i zajednice, smanjivanja vršenja kaznenih djela ili prekršaja u zajednici, zadovoljavanje potreba počinitelja koje su značajne za promjenu ponašanja, dakle pod vidom djelotvornosti mjera ili sankcija.

Po mišljenu Vijeća Europe (1995.) pretpostavke djelotvornih psihosocijalnih intervencija jesu:

- Teoretski dobra konceptualizacija tretmana i njegova primjena usklađena s potrebama specifične skupine počinitelja kaznenih ili/i prekršajnih djela.
- Dobro određenje i procjena ciljane grupe (npr. rizik, motivacija i slično).
- Definiranje teoretski smislenih i konkretnih ciljeva tretmana.
- Opsežna dokumentacija sadržaja i ishoda intervencije.
- Provođenje evaluacije ishoda i procesa tijekom same intervencije.
- Razvoj odgovarajuće evaluacije “cost-benefit” (troškovi-korist) i “cost-effectiveness” intervencija (troškovi-djelotvornost).
- Informiranje javnosti i donositelja odluka o rezultatima evaluacije.

Iako Vijeće Europe u svojim dokumentima dosljedno upozorava na potrebu evaluacije psihosocijalnih intervencija, ono također naglašava da je važno u procjeni djelotvornosti tih intervencija čiji je cilj promjena stavova i ponašanja počinitelja kaznenih ili/i prekršajnih djela ne imati prevelika očekivanja. Naime,

nije realno očekivati da će relativno kratka intervencija kao što je većina kognitivno-bihevioralnih tretmana u trajanju od 50 do 60 sati moći utjecati na dugogodišnji proces sazrijevanja i socijalizacije počinitelja nasilja. Ono što je realno očekivati jest da će osoba promijeniti *neke* svoje stavove i uspjeti kontrolirati *određene* aspekte svoga ponašanja. Naglašavaju ako se koncept psihosocijalnih intervencija ne optereći s nerealističnim očekivanjima, one će postajati sve privlačniji dio kaznene i preventivne politike.

I na kraju, pogledajmo kojem tretmanskom pristupu stručnjaci Vijeća Europe (1995.) daju prednost na osnovi metaanalize niza evaluacijskih istraživanja djelotvornosti pojedinih intervencija. Prednost daju kognitivno-bihevioralnom pristupu koji po njihovu mišljenju ima najveći potencijal. Kognitivno-bihevioralni pristup usmjeren je na to kako se pojedinac izražava kroz svoje ponašanje te specifično na njegove socijalne vještine. Usmjeren je na kontrolu impulzivnosti, nedostatak socijalne prilagodbe, poteškoće apstraktnog rezoniranja, nesposobnost rješavanja problema u međuljudskim odnosima i slično (Farrington, 1992.). Kognitivno-bihevioralne intervencije imaju cilj promijeniti način razmišljanja pojedinca, potaknuti ga da razmisli prije nego što nešto uradi, da predvidi posljedice svoga ponašanja i da umjesto ispada ili nasilnog ponašanja osmisli druge načine rješavanja problema. Cilj je, također, učiniti ih odgovornima za svoje ponašanje.

3. ISHODIŠTA PSIHOSOCIJALNIH INTERVENCIJA S POČINITELJIMA NASILNIČKOG PONAŠANJA U OBITELJI

Postoje brojni praktični i etički razlozi zbog kojih se sve više promišlja kako se djelotvorno može pomoći ili zahtijevati od muškaraca da promijene svoje nasilno ponašanje u obitelji i stavove prema nasilju. Razlozi za to su sve veći broj muškarca prijavljenih i osuđenih za nasilje u obitelji koje se u većini razvijenih zemalja tretira kao kazneno djelo. Uobičajene kazne, kao npr. novčane kazne, zaštitni nadzor, uvjetni ili bezuvjetni zatvor, nisu se pokazale uspješnim u sprječavanju i zaustavljanju nasilja nad ženom niti su povećali njezinu sigurnost. Štoviše, ponekad su pridonosile eskalaciji nasilja. Također se pokazalo da češće izricanje zatvorskih kazni ne znači istodobno i više pravde za ženu (Vijeće Europe, 1995.). Stoga sudovima trebaju konstruktivnije opcije kažnjavanja od zatvora ili novčanih kazni i pravosuđe ima sve veći interes da se nasilje zaustavi kroz psihosocijalne programe intervencija za muškarce koji su nasilni prema ženama. Važno je istaknuti da se psihosocijalni programi za nasilne muškarce moraju tretirati kao dio politike zaštite žena i razvijanja usluga za žene.

Kao rezultat toga razvio se u Velikoj Britaniji, Kanadi, Austriji, Sjedinjenim Američkim Državama, Nizozemskoj i drugim zemljama cijeli niz programa za

nasilne muškarce u koje oni dolaze bilo po odluci suda ili svojevolumno. Takvi programi počeli su se primjenjivati 80-ih godina u Sjevernoj Americi (Gondolf, 1985.), a od tada su se razvili programi za nasilne muškarce koji se razlikuju s obzirom na filozofiju, teoretsku orijentaciju i praktični način rada.

Cilj psihosocijalnih intervencija u radu s počiniteljima nasilja u obitelji jest zaustaviti nasilje, a ne okončanje ili poboljšanje partnerskih odnos. Možemo razlikovati četiri temeljna pristupa u radu s nasilnicima - psihoanalitički, kognitivno-bihevioralni, sistemski obiteljski i profeministički pristup (Dankwort, 1992./1993.; Edwards i Hearn, 2003.).

Evaluacijska istraživanja u ovom području (Stosny, 1997.; Dobash, 2000.; Tutty i sur. 2001.; Edwards i Hearn, 2003. i drugi) pokazala su višestruku prednost kognitivno-bihevioralnog pristupa koji se provodi u grupnom okruženju. Riječ je o programima u kojima se rad na kontroli srdžbe integrira s psihoedukacijom u mijenjanju uvjerenja i stavova koji dovode do nasilničkog obrasca ponašanja u partnerskim odnosima. I Vijeće Europe je preporučilo zemljama članicama da potiču programe psihosocijalnih intervencija čiji je cilj potaknuti nasilnike da postanu svjesni svoga nasilnog ponašanja, da prepoznaju svoju odgovornost te da usvoje obrasce nenasilnog ponašanja. Takvi programi intervencija razvijaju se u suradnji s programima čiji je cilj zaštita žene (Vijeće Europe, Rec/(2002)5, str. 12 i 36).

Očekivani ishodi takvih programa jesu da muškarac preuzima odgovornost za nasilje, prestaje s nasilnim ponašanjem, mijenja stavove prema nasilju nad ženom i usvaja partnerski stav.

Evaluacijska istraživanja pokazuju da su uspješniji oni programi u kojima je sudjelovanje u programu dio sudske kazne i koji se primjenjuju što hitnije nakon počinjenja odnosno otkrivanja nasilnog ponašanja.

3.1. Kognitivno-bihevioralni model grupnog rada s nasilnim muškarcima

Danas postoje jasni pokazatelji da je najdjelotvorniji model psihosocijalnih intervencija kognitivno-bihevioralni strukturirani grupni tretman. Opravdano je pitanje zbog čega je to tako, odnosno što ide u prilog takvom pristupu.

Zbog čega kognitivno-bihevioralni pristup?

Kad se radi s počiniteljima nasilja nad ženom u obitelji, osnovno obilježje kognitivno-bihevioralnog pristupa jest da integrira rad na unapređenju vještine kontrole srdžbe s psihoedukativnim radom na mijenjanju stavova prema nasilju nad ženama i ženama općenito.²

---

² U suvremenoj penološkoj psihologiji značajno mjesto pripada stavovima počinitelja kaznenih djela. Naime, stavovi utječu na ponašanje, a promjena ponašanja temeljni je cilj

Naime, utvrdilo se da postoji značajna povezanost između pozitivnih stavova prema nasilju i korištenja nasilja u partnerskim odnosima (Sugarman i Frankle, 1996.). Stoga je nužno u tretmanu počinitelja nasilja mijenjati autoritarne i patrijahalne stavove, vrijednosti i ponašanja u obitelji. Naime, iako je nasilje strukturalni socijalni fenomen, čini ga pojedini muškarac. Odgovornost za nasilje leži na pojedinom muškarcu. Muškarčevo određenje i razumijevanje nasilja dio je problema. Zato je važno obrazovanje za stvaranje promjene i mijenjanje svijesti kod muškaraca u odnosu na nasilje. Promjena ponašanja muškarca u velikoj mjeri ovisi o suočavanju s njegovim uvjerenjima o nasilju u širem društvenom kontekstu. Najčešće se radi o muškarcima koji misle da su u pravu i da se ponašaju u skladu s dominantnim društvenim stavovima. Niti jedan model koji omogućuje nasilnom muškarcu da izbjegava svoju osobnu odgovornost za nasilje nije uspješan u njegovu zaustavljanju. Potreban je konfrontativan stav terapeuta koji jasno zna što je sve nasilje u obitelji – a njegovo određenje proizlazi iz zakonskih normi i nije predmet pregovaranja ili diskusije tijekom tretmana. Glavni je izazov terapeutu da muškarac prihvati stvarnost svoga nasilnog ponašanja, posljedice i svoju neposrednu odgovornost za to ponašanje. Prema iskustvu u radu utvrđeno je da se obiteljsko nasilje ne može rješavati bez promjena stavova muškaraca prema ženama.

Psihosocijalne intervencije koje su isključivo usmjerene boljem upravljanju srdžbom (“anger-management”) nisu dostatne za razumijevanje muškarčeva nasilja prema ženi. Naime, pokazalo se da će muškarci koji su nasilni u obitelji kroz takav program naučiti tehnike za kontrolu srdžbe, ali da se neće dogoditi bitna promjene. Drugim riječima, takav program može dovesti do toga da se fizičko nasilje zaista smanji ili zaustavi, ali da ostane sklonost emocionalnom nasilju, prijetnjama, ucjenama. Uz to, pokazalo se da većina nasilnika u obitelji zapravo ima dobru kontrolu agresivnih poriva, jer nisu nasilni na radnom mjestu ili u drugim sredinama, ali smatraju da je opravdano udariti partnericu. Može se, štoviše, reći da je riječ o ljudima koji sjajno, a ne loše kontroliraju svoju srdžbu. Kao što navode Edwards i Hearn (2003.), “Muškarci se koriste s točno onoliko nasilja koliko je potrebno da postignu svoje ciljeve”. To ide u prilog tvrdnji da je nasilje nad ženom ponajprije zloupotreba moći muškarca (Mullender, 1997.).

Stoga se smatra da tipični pristup upravljanju srdžbom nije opravdan u slučajevima obiteljskog nasilja jer ide u prilog tipičnim poricanjima muškarca i njegovu minimaliziranju nasilnog ponašanja. Tako “imati problem s kontrolom ljutnje” može istodobno biti i isprika i sastavni dio slike o muževnom ponašanju. To ne zvuči kao kriminal, neprihvatljivo ili razmjerno s tjelesnom ili emocionalnom štetom koju nanosi ženi.

---

penološkog tretmana. Više o stavovima i promjeni ponašanja u kontekstu penološkog tretmana može se pronaći u knjizi M. Mejovšeka (2002.) Uvod u penološku psihologiju.

Zbog čega grupni pristup?

Grupni pristup ne samo što je vremenski i financijski djelotvorniji već omogućuje i niz drugih prednosti prema individualnom tretmanu. Grupni tretman za muškarce je manje prijeteći nego individualna terapija ili terapija para, smanjuje socijalnu izolaciju i nudi podršku. Programi koji se provode u grupi također šalju muškarcu poruku da on nije jedini koji ima problem s nasiljem. Uz to članovi grupe mogu dobro konfrontirati i suočavati jedni druge sa svojim nasilničkim ponašanjem i uvjerenjima koja mu pridonose. Kroz sustavno davanje povratnih informacija mala grupa omogućuje muškarcima da podržavaju jedni druge u procesu promjene. Na taj način muškarci ne samo da povećavaju svoje samopoštovanje zbog osjećaja da su od koristi drugima već se i potkrepljuje njihovo učenje i mijenjanje (Edleson i Tolman, 1994.; Tutty i sur., 2001.).

Grupa se također pokazala vrlo uspješnom u smanjivanju poricanja nasilja, što je čest problem u radu s muškarcima počiniteljima nasilja u obitelji. Naime, u grupi s muškarcima koji imaju isti problem osjećaj srama je manji i muškarac je spremniji ispričati svoju priču, što je nužno za početak procesa promjene. Naime, da bi se mogli u nečemu promijeniti, nužno je da prihvatimo da u tom području imamo problem. Sve dok muškarac poriče da je nasilan i ne doživljava nasilje kao problem neće se promijeniti. Grupa je izvrsno okruženje da se postigne ta promjena.

Informacije o tome kako postati "pravi muškarac", muškarci dobivaju od drugih muškaraca u grupi. Istraživanja su pokazala na koji sve način "vršnjačka skupina muškaraca" reproducira nasilje muškaraca. Stoga je jako važno u grupi spriječiti da članovi pružaju podršku jedni drugima u vezi s negativnim stavovima prema ženama. Zbog mogućnosti da se u grupi dogodi negativno potkrepljivanje jako je važno da grupni program od samog početka bude visoko strukturiran.

Strukturirani grupni rad jednostavno znači da je sadržaj i plan rada razvijen unaprijed i da ne proizlazi iz dinamike grupe kao takve. Praktičari se slažu da nedostatak strukture, pogotovo u početnoj fazi rada s počiniteljima nasilja, dovodi do rizika da se ljutnja i devijantni moral mnogih članova grupe uspostave kao grupna norma. Povezivanje muškaraca, kako izvještavaju praktičari (Edelson i Tolman, 1994; Stosny, 1997.), stvara se oko najmanjeg zajedničkog nazivnika, koji je, u slučaju grupa za tretman partnerskog nasilja, percipirana viktimizacija od partnerice, žena općenito, te pravosudnog sustava koji je "na strani" žene. Stoga je dobro da se u prvoj fazi ne raspravlja o pravosudnom sustavu ili zakonu.

U radu tih grupa ključna je sigurnost žrtve te je važno poduzeti sve što je u moći terapeuta da se to postigne:

- dati nasilniku i žrtvi pisani plan postupanja u kriznim situacijama i telefonske SOS brojeve,
- izbjegavati intervencije koje potiču osjećaj krivnje, srama i odbačenosti prije nego što se usvoje tehnike reguliranja osjećaja,
- ne dopustiti da nasilnik ode iz grupe kući uznemiren a da se prethodno nije smirio,
- koristiti se sustavnom evaluacijom.

Nasilni muškarci imaju problema s razlikovanjem sebe i svoga ponašanja. Stoga im se mogućnost da promijene svoje ponašanje čini nemogućom ili čudnom. Tretman koji će potkrijepiti njihovu sliku o sebi kao “lošim momcima” samo će pridonijeti tome da se u skladu s time i ponašaju. Stoga terapeut treba uspostaviti “savez” s dijelom njihove ličnosti koji ne voli što zlostavlja bližnje. Tema moći također je vrlo značajna. Naime, ti muškarci tijekom svoje socijalizacije zamjenjuju shvaćanje moći s destrukcijom. To dovodi do toga da se upotrebljava destruktivna moć odnosno nasilje kao način kontrole najbližih. Stvarna moć je konstruktivna te je ključno raspravljati o tome kako je unutarnja moć – nad svojim mislima, vrijednostima, osjećajima i ponašanjem – način da se odupru destruktivnim porivima.

3.2. Kako osigurati sigurnost žene tijekom psihosocijalnih intervencija?

Uvjerenje žene treba li muškarac ići u program ili ne nije ključno – to je stvar pravosudnog sustava koji to određuje. Iskustvo je pokazalo da žrtve mogu biti puno blaže i spremnije oprostiti ili pak biti puno strože od pravosudnog sustava odnosno mjera koje su izrečene. Njihova sigurnost treba biti u prvom planu kad se formulira preporuka za sankciju ili mjeru. Stoga oni u sustavu pravosuđa koji upućuju muškarce u neke programe psihosocijalnih intervencija moraju provjeriti kakva je procedura tog programa pod vidom povećanja ženine sigurnosti.

Nitko ne bi smio pretpostavljati da je muškarac “pod kontrolom” dok sudjeluje u programu psihosocijalnih intervencija. To samo po sebi nije dovoljno. Kontakt nadležnih službi sa ženom dok je muškarac u tretmanu je ključan – to pridonosi njezinoj sigurnosti, omogućuje objektivnu sliku ponašanja muškarca i daje ženama priliku da dobiju podršku. U svakom slučaju važno je da je žena informirana da je muškarac uključen u program, da ima informativni letak koji zajednički razvijaju služba za rad s nasilnim muškarcima i služba za rad sa zlostavljanim ženama te da ima telefonski broj 24-satne linije za pomoć ženama. Ženu također treba informirati ako partner prestane dolaziti na grupu ili je iz nje isključen.

Poruka je da rad s muškarcima treba biti samo jedan aspekt koordiniranog i strukturiranog pristupa zaustavljanju nasilja muškarca nad ženom u partnerskim

vezama. Prioritet treba biti sigurnost žene i djece jer su njihovo zdravlje i sigurnost neposredno ugroženi.

3.3. Zbog čega je tretmanski rad s počiniteljima nasilja u obitelji težak?

Nasilnici nad ženama u obitelji predstavljaju tešku populaciju za rad stručnjacima s obzirom na njihovu slabu suradnju u tretmanu. Iako na tretman dolaze najčešće na temelju sudskih odluka, njihovo dolaženje je neredovito: njih 30 - 60% napušta tretman. Od onih koji završe tretman oko 50% ih tijekom godine dana nakon tretmana ponovo počinje zlostavljati (Stosny, 1997., Tutty i sur., 2001.).

Čimbenici koji pridonose tom zavidnom otporu promjeni zajednički su onima koji prvotno i dovode do nasilja nad ženom. Prije svega to su nedostaci u reguliranju osjećaja koji dovode do poteškoće da se nose s osjećajima krivnje, srama, tjeskobe da će biti napušteni. Tijekom tretmana nasilnici tu svoju ranjivost pretvaraju u srdžbu kao što to čine kod kuće. Razlika je u načinu na koji očituju srdžbu. U grupi to očituju kao srdito pridržavanje pravila ili stalno pronalaženje zamjerki ili kao tupo, naizgled ravnodušno ponašanje i povlačenje.

Nasilni muškarci teže vidjeti sebe kao nemoćne žrtve koje su uvučene u nasilno ponašanje. Oni imaju vanjski lokus kontrole i u pravilu optužuju članove svoje obitelji ili širi društveni kontekst ili neku specifičnu situaciju u kojoj se dogodilo nasilje za počinjeno nasilje. Naravno, posljedica toga je odbijanje odgovornosti za nasilničko ponašanje i slaba motivacija za sudjelovanje u tretmanu.

Istraživanja dosljedno pokazuju da nasilnici imaju nisko samopoštovanje. Često se osjećaju neadekvatni i nezadovoljni sami sa sobom. Očituju poteškoće u intimnosti, povjerenju, uzajamnosti, suosjećanju, ljubomorni su, imaju strah od odbacivanja, strah od punog prepuštanja u odnosu itd. (Gondolf, 1988.; Dutton i sur., 1994.). Sumnje u svoj status kod partnerice dovode do toga da su preplavljeni neorganiziranim osjećajima straha, krivnje, srama. Raspoložuci s malo vještina za reguliranje unutarnjih stanja, nasilnici za te osjećaje krive svoje partnerice, što im daje privremeni osjećaj olakšanja i moći kroz porast srdžbe. Naravno, što više okrivljuju svoje bližnje za svoje osjećaje, to su bespomoćniji i imaju manje kontrole nad svojim osjećajima.

To sve čini rad s nasilnicima vrlo izazovnim i napornim za terapeuta i objašnjava relativno visoki postotak muškaraca koji neredovito sudjeluju u tretmanu ili ga napuštaju. Naime tretman nužno dovodi do bolnog suočavanja nasilnih muškaraca s vlastitom ranjivosti i bespomoćnosti. A upravo su se nasiljem borili protiv tih osjećaja.

3. 4. Prikaz postojećih programa psihosocijalnih intervencija

3.4.1. Duluth model intervencija s nasilnim muškarcima

Još 1980. godine nakon izuzetno nasilnog ubojstva jedne žene, osnovan je Duluth Domestic Abuse Intervention Project (DAIP) čiji je cilj bio da se zajednica suoči na nov način s problemom nasilja u obitelji. Od tada se u okviru DAIP-a radilo s nekoliko tisuća nasilnih muškaraca, a imao je najveći utjecaj na razvoj psihosocijalnih intervencija s nasilnim muškarcima u Sjevernoj Americi i Europi. Upravo zbog toga smo mu posvetili i posebnu pozornost.³

Ono što taj program čini posebnim jest pristup za koji sami autori u predgovoru knjige koja opisuje taj model kažu: “Suočili smo se s ponašanjem nasilnika i doveli u pitanje njihova uvjerenja na najsuočejajniji način na koji smo mogli” (Pence i Paymer, 1993.).

Teoretski okvir

DAIP program rada s nasilnim muškarcima temelji se na hipotezi da se nasilje koristi kako bi se kontroliralo ponašanje drugih ljudi. Program je kreiran tako da se provodi u zajednici kako bi institucije zajednice zajednički pridonijele smanjivanju moći nasilnika nad žrtvom i istražile sa svakim nasilnikom namjere i izvore njegova nasilničkog ponašanja te mogućnosti promjene kroz razvijanje drugačijeg tipa odnosa sa ženama (Pence i Paymer, 1993.). U okviru programa razvili su *kotač moći i kontrole* (opisan u: Ajduković i Pavleković, 2003.) koji jasno pokazuje da je nasilje nad ženom u obitelji prije obrazac ponašanja nego neki izolirani čin ili ciklička eksplozija zatomljene srdžbe, frustracije ili bolnih osjećaja. Iako mnogi muškarci doživljavaju da su izgubili kontrolu ili da su preplavljeni izljevom emocija, njihovo ponašanje nije bez nakane, nije nemotivirano. Taktika nasilnika odražava taktiku kojom se koriste mnoge grupe ili pojedinci koji imaju moć.

Povijest muškarca koji zlostavlja povijest je izloženosti nasilju u djetinjstvu, izloženosti muškim modelima koji su održavali neprijateljski stav prema ženama, izloženost okruženju nesklonom ženama, alkoholizmu, klasnom ili etničkom ugnjetavanju te nedovoljnoj ljubavi i pažnji u djetinjstvu. No DAIP model međusektorskih intervencija i grupa za muškarce strukturiran je tako da “čuva” sve uključene - muškarce, voditelja psihosocijalnog tretmana, pravosudne djelatnike i druge – od toga da pronalaze opravdanje za muškarčevo ponašanje i da se uključe u uobičajenu praksu okrivljavanja žrtve. Mnogi muškarci koji

---

³ Dodatni podaci o DAIP programu mogu se naći na web-stranici <http://www.duluth-model.org>

dolaze u grupu imaju ozbiljne emocionalne probleme. Mnogi imaju slabu kontrolu impulsa, mnogi su nesigurni, ljubomorni, imaju slabe komunikacijske vještine, a njihova kolektivna povijest puna je nasilja. Ti činitelji pridonose ili utječu na ponašanje muškaraca, ali nisu UZROCI nasilja. Oni su dodatak njegovu nasilju i prepreka svrhovitoj promjeni.

Sadržaj programa

Tijekom 1981. godine, kad se projekt počeo organizirati policija, pravosuđe i stručnjaci u području mentalnog zdravlja koji su se u nj uključili dogovorili su se da će čin nasilja u obitelji biti tretiran kao isključiva odgovornost osobe koja ga je počinila. Drugim riječima, policija više neće temeljiti svoju odluku o uhićenju i prijavljivanju na tome što kaže žrtva ili kako je žrtva pridonijela svađi koja je prethodila nasilju, već će reagirati na osnovi činjenice da se nasilje dogodilo. U pritvoru osoba će se zadržati dok pravosudni sustav ne utvrdi uvijete otpusta. Odvjetništvo neće interpretirati ženin zahtjev da se odustane od optužbe kao znak da je ona sigurna u obitelji i na strani muškarca, već kao znak njezine ranjivosti. Sud neće izreći mjeru koja će imati posljedice i za muškarca i ženu (npr. novčanu kaznu). Terapeut neće započinjati bračno savjetovanje ili raditi na poboljšanju partnerskih odnosa dok je nasilje prisutno odnosno dok nisu nestale okolnosti koje mu pridonose. Poruka zajednice bila je jasna:

Kad zlostavljaš svoju partnericu, ti nisi žrtva, već agresor. Ili prestani ili ćeš izgubiti značajan dio svojih osobnih sloboda.

Po mišljenju autora, za velik uspjeh i dugogodišnju održivost programa ključni čimbenik bila je iznimna podrška pravosudnog sustava.

DAIP prima gotovo sve osobe upućene od suda. Također prima i dobrovoljne sudionike. Ipak neki počinitelji nisu pogodni za grupu. Tu odluku donosi koordinator programa nakon početnog intervjuja ili kad se određeni problemi očituju tijekom rada grupe. Kao prepreke za sudjelovanje u ovom programu psihosocijalnih intervencija navode se:

- Alkohol i droga. Muškarci s kroničnim ili ozbiljnim problemima s alkoholom ili drogama nisu primjereni za ovakav grupni tretman. Obično više od polovine članova grupa prekomjerno pije, no ne radi se o bolesti alkoholizma.
- Psihološki problemi. Ponekad je uz grupni tretman potrebna individualna terapija nasilja, ali se vrlo rijetko provodi u okviru DAIP programa. Muškarci nisu u programu zbog osobnih ili obiteljskih disfunkcija, već zbog toga što su socijalizirani na način da je nasilje odgovarajuće ponašanje za muškarce. Ako je utvrđena mentalna bolest ili je procijenjeno da ona može biti prepreka sudjelovanju u grupi, potreban je drugačiji tretman.
- Ometajuće ponašanje. Ako se pojedinac stalno ponaša u grupi tako da unosi razdor, anarhiju i ometa, ali ne čini nova nasilna djela i redovito dolazi na grupu, koordinator ga može uputiti u drugi tip tretmana.

Počinitelji koji se uključuju u tretman potpisuju ugovor u kojem je navedeno da će se uspostaviti kontakt s njegovom partnericom kako bi se dobio puni uvid u povijest zlostavljanja, da će ona također dobiti telefonski broj njegova terapeuta i da će biti obaviještena o svemu značajnom vezano uz njegovo sudjelovanje u programu. Ako odbije potpisati, ne može sudjelovati u programu.

Program se provodi 26 tjedana, a susreti se održavaju jednom tjedno. Ciljevi programa jesu:

1. Pomoći počinitelju da razumije svoje nasilno ponašanje kao način kontrole partnerice i vrijednosni sustav koji je u temelju takvog nasilnog i kontrolirajućeg ponašanja.
2. Povećati razumijevanje počinitelja o uzrocima njegova nasilja istražujući kulturalni i socijalni kontekst u kojem se koristi nasiljem protiv partnerice.
3. Povećati spremnost počinitelja da promijeni svoje ponašanje istražujući negativne učinke ponašanja na partnerski odnos, partnericu, djecu, prijatelje i njega samoga.
4. Poticati počinitelja da postane odgovoran za svoje nasilno ponašanje i učinke koje ono ima na partnericu i druge.
5. Potaknuti počinitelja da poduzme potrebne korake ka promjeni svoga ponašanja.
6. Osigurati praktične informacije kako se mijenja nasilno ponašanje istražujući nekontrolirajuće i nenasilne načine ponašanja u partnerskom odnosu.

Program predstavlja kombinaciju kognitivno-bihevioralnog pristupa koji osigurava individualnu promjenu ponašanja i obrazovanja u socio-kulturalnom kontekstu koje omogućuje promjenu vrijednosti koje su u temelju nasilničkog ponašanja prema ženama. Kognitivno-bihevioralni dio programa koristi se da se nauči muškarca da identificira “okidače” svoga nasilničkog ponašanja i tako kontrolira agresiju, da upozna unutarnji monolog koji dovodi do eskalacije nasilničkog ponašanja, da upozna svoje osjećaje koje ima za to vrijeme, prepozna točke u kojima mora postupiti drugačije (npr. izmaknuti se iz situacije - uzeti “time-out”). Dakle, u prvoj fazi programa muškarci trebaju naučiti kako zaustaviti fizičko nasilje. No to nije dovoljno. Tada nastupa edukativni dio programa. Naime, nije srdžba to što dovodi muškarce da su nasilni prema ženama, već sustav vrijednosti po kojem muškarac smatra da ima pravo dominirati i kontrolirati ženu. Iako se na prvi pogled čini da taj pristup integrira dvije kontradiktorne perspektive – kognitivno-bihevioralni tretman srdžbe i socio-kulturalnu reedukaciju, iskustvo je pokazalo da takva kombinacija pridonosi tome da se muškarac prvo prestane ponašati nasilno, a da zatim prestane vjerovati da žene treba pokoriti. Stoga se često za taj model koristi i naziv “psiho-edukativni” model.

3.4.2. Terapeutsko pravosuđe u slučajevima obiteljskog nasilja (Kanada)

Specifičan model rada s nasilnicima u obitelji predstavlja pilot-projekt uspostavljanja sudova za obiteljsko nasilje u Kanadi. Ovdje ćemo prikazati iskustvo uspostavljanja takvog suda u razdoblju od 1998. do 2003. godine u Vancouveru (Fritzler i Simon, 2000.; Fritzler, 2003.).

Sud za obiteljsko nasilje u Vancouveru pokušaj je objedinjavanja načela terapeutskog pravosuđa, restorativne pravde i preventivnog prava, a cilj mu je osigurati sigurnost i dobrobit žene i djece te odgovornost počinitelja za nasilje. Polazeći od navedenih ciljeva ne čudi da se smjernice za sudsko odlučivanje u slučajevima obiteljskog nasilja temelje na općeprihvaćenim spoznajama o uzrocima i dinamici nasilja u obitelji. To su sljedeće postavke:

- Obiteljsko nasilje nije problem kontrole srdžbe.
- Obiteljsko nasilje je naučeno ponašanje.
- Obiteljsko nasilje najčešće uključuje kontrolu ponašanja drugih, uključujući različite oblike zlostavljanja.
- Nasilnik – a ne zlouporaba sredstava ovisnosti, žrtva ili odnos – jest uzrok nasilja u obitelji.
- Obiteljsko nasilje je odabrano ponašanje nasilnika.
- Opasnost za žrtvu i djecu raste u vrijeme napuštanja nasilnika, odnosno odlaska iz nasilnog partnerskog odnosa.
- Ponašanje žrtve najčešće je način na koji si žrtva osigurava preživljavanje.
- Sudovi se trebaju koristiti pristupom usmjerenim rješavanju problema u cilju povećanja sigurnosti žrtve i ishoda koji dovode do zaustavljanja nasilja.
- Sud se treba koristiti zaštitnim mjerama čiji je cilj onemogućivanje kontakta nasilnika i žrtve kao i druge zaštitne mjere koje su se pokazale djelotvornima za smanjivanje obiteljskog nasilja.
- Sud treba prepoznati prepreke koje ima žrtva kako bi poduzela odgovarajuće mjere samopomoći i samozaštite i razloge zbog kojih žrtva nije kadra djelotvorno se nositi s obiteljskim nasiljem bez intervencija koje dolaze od “treće strane”.

Suci trebaju imati u fokusu sigurnost žrtve i odgovornost nasilnika. Da bi to mogli bolje činiti, potrebno je da u svakoj fazi sudskog postupka procjenjuju razinu odnosno čimbenike koji pridonose stvarnoj opasnosti po žrtvu. Kako bi procijenili opasnosti u slučajevima obiteljskog nasilja, suci trebaju utvrditi postoji li:

- prijetnja nasilnika da će ubiti žrtvu ili druge članove obitelji,
- eskalacija nasilja – intenzitet nasilja u tom i prethodnim slučajevima,
- prethodno korištenje oružja kao načina prijetnje i dostupnost oružja nakon završetka postupka odnosno kazne,
- kronični problemi s alkoholom ili/i drogama,

- netretirana mentalna bolest, uključujući prijetnje samoubojstvom ili pokušaje samoubojstva,
- povijest uhođenja i praćenje žrtve,
- prethodno kršenje odredbi suda.

U slučajevima obiteljskog nasilja sud treba brzo intervenirati kako bi se prekinuo krug nasilja. Jedna je od najvažnijih uloga sudova za obiteljsko nasilje omogućiti konfrontaciju nasilnika s njegovim kognitivnim distorzijama. Kognitivne distorzije uključuju minimaliziranje i poricanje nasilja te optuživanje žrtve ili drugih osoba. Da bi se to postiglo, sud upućuje nasilnike u jedan od šest programa koji su licencirani za rad s nasilnicima u području njegova djelovanja. Programi su licencirani u skladu sa *Standardima za provođenje programa s počiniteljima nasilja u obitelji* koje je uspostavilo nadležno državno tijelo.⁴ Programi se sastoje od šestomjesečnog obveznog grupnog tretmana koji se provodi jednom tjedno u trajanju od najmanje 90 minuta. Evaluacija je pokazala da 1/3 nasilnika nije uspješno okončala tretman ponajviše zbog neredovitog dolaženja. Naime, dopuštena su samo dva neopravdana izostanka u tom razdoblju, a ako je bilo više od dva opravdana izostanka, muškarac je mogao ponovo krenuti u novu grupu. Sudac je stalno u kontaktu sa službama koje provode tretman i redovito prati njegovu uspješnost.

Brzina suda vrlo je značajna da se nasilnik, često prvi put suočen s reakcijom pravosudnog sustava, uključi u tretman dok je još otvoren za psihosocijalne intervencije, dok još nije izgradio nove obrambene mehanizme poricanja i okrivljavanja drugih. To znači da slučajevi obiteljskog nasilja imaju visok prioritet u pravosudnom sustavu i da sud tako, također, štiti žrtvu. Naime, istraživanja su pokazala da je žrtva u posebno rizičnoj situaciji i posebno ranjiva u fazi prije sudskog postupka.

Po mišljenju samog suca Fritzlera (2003.) kazne moraju biti brze, a ne oštre (stroge). Neko vrijeme u zatvoru može jasno pokazati nasilniku da snosi posljedice svoga ponašanja, no to treba biti proporcionalno njegovu kaznenom odnosno prekršajnom djelu. Visoke novčane kazne treba izbjegavati jer se teško naplaćuju i u pravilu opterećuju cijelu obitelj. Novčana se kazna može smanjiti, ali zato počinitelj sam plaća tretman.

3.4.3. CHANGE program za muškarce (Velika Britanija)

Najstariji program u Velikoj Britaniji za rad s nasilnim muškarcima kao dio sudskih mjera je program CHANGE (PROMJENA) koji se počeo razvijati još

---

⁴ Posebno je zanimljivo da je, između ostalog, obveza nositelja psihosocijalnih intervencija koja proizlazi iz *Standarda za provođenje programa s počiniteljima nasilja u obitelji* da barem na početku i kraju programa kontaktiraju sa žrtvom kao dio obavezne evaluacijske procedure.

1989. godini u Škotskoj. Od samog početka program se zalagao za pristup nasilju nad ženom u obitelji kao kaznenom djelu. No iskustva u praćenju muškaraca kojima je bila izrečena zatvorska kazna zbog nasilničkog ponašanja u obitelji pokazala su da, iako za vrijeme njegova boravka u zatvoru žena ima priliku organizirati svoj život i poduzeti mjere opreza koje povećavaju njezinu sigurnost, sama kazna zatvora ne dovodi do promjene ponašanja muškarca. Stoga su osnivači CHANGE programa odlučili razviti program za muškarce.

Prvi grupni program psihosocijalnih intervencija za počinitelje nasilja u obitelji ponudili su pravosudnom sustavu 1990. godine i od tada uspješno djeluju. Njihov je program, također, razvijen u okviru kognitivno-bihevioralnog pristupa. Svrha programa je da kao dio kaznenih mjera provode reedukaciju muškarca počinitelja nasilja nad ženom kako bi potaknuli njegovu odgovornost za počinjeno nasilje i ponudili mu mogućnost za promjenu. Teoretska je perspektiva programa da je nasilno ponašanje muškarca hotimično, iako ne uvijek svjesno ponašanje, kojim se muškarac koristi da bi zadržao moć nad ženom i kontrolirao je u partnerskom odnosu. Program se nadopunjuje radom organizacija za zaštitu žena i drugih članova obitelji koji su preživjeli nasilje. Ciljevi programa su:

- Povećati svjesnost muškarca da je njegovo nasilno i zlostavljajuće ponašanje namjerno i da je on odgovoran kako za svoje nasilno ponašanje tako i za njegovu promjenu.
- Dovedi u pitanje stavove i uvjerenja počinitelja koja su u temelju takvog ponašanja.
- Razviti vještine življenja s partnericom na nenasilan način.
- Pratiti individualni napredak muškarca te o tome izvijestiti nadležnog socijalnog radnika u službi zaštitnog nadzora i sud.

Program traje 16 do 22 susreta ovisno o tome koliko brzo nasilni muškarci prolaze odnosno ovladavaju predviđene obrazovne module. Prije započinjanja programa muškarci potpisuju ugovor o sudjelovanju u kojem su jasno navedena pravila i zahtjevi programa. Kako se program odvija kao dio sudske mjere zaštitnog nadzora, nepridržavanje ugovora vraća muškarca nazad na sud.

To je jedan od rijetkih programa koji raspolaže podacima o evaluaciji svojih intervencija. Učinak CHANGE programa za muškarce uspoređen je s učinkom drugih pravosudnih sankcija kao što je novčana kazna, zaštitni nadzor, bez posebnih obveza i zatvor. Utvrđena je značajna djelotvornost programa u smanjivanju nasilnog ponašanja, boljoj kontroli ponašanja i poboljšanju kvalitete partnerskih odnosa (Dobash, 2000.) .

Program CHANGE djeluje kao nevladina organizacija, koja uz neposredni rad s počiniteljima nasilja kao dijelom sudske obaveze, provodi trening za potrebe pravosudnog sustava. Također, nudi usluge edukacije i konzultacije diljem Velike Britanije, ali i međunarodno, u vezi sa započinjanjem i provođenjem programa psihosocijalnih intervencija s nasilnim muškarcima.⁵

---

⁵ Dodatni podaci o CHANGE programu mogu se naći na <http://www.changeweb.org.uk>

U Velikoj Britaniji djeluje i niz drugih programa u ovom području. Njihov *Institut za istraživanje i tretman delinkvencije* objavio je priručnik u kojem su opisani različiti programi koji se odvijaju u zajednici kao dio alternativnih sankcija ili/i zaštitnih mjera počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela – od liječenja od alkoholizma, prometnih delikata, rada s maloljetnim delinkventima, unapređenja roditeljskih vještina, pa do rada s nasilnicima u obitelji. U knjizi je opisano sedam programa koji djeluju u zajednici u cilju sprječavanja daljnjeg nasilničkog ponašanja u obitelji (Martin, 1998.). U prilogu 1 opisali samo tri od tih sedam programa jer su ostali po svom sadržaju i načinu provedbe vrlo slični. Valja naglasiti da su programi za kontrolu srdžbe prikazani u ovom priručniku kao zasebna skupina. Ti su programi namijenjeni i muškarcima i ženama, mladim osobama i onima koji imaju sklonost nasilničkom ponašanju u različitim područjima života, a ne specifično u obiteljskom okruženju.

Kao što možemo vidjeti u prilogu 1 te iz opisa programa CHANGE, psihosocijalnim intervencijama s nasilnim muškarcima kao dijelom kaznenih mjera u Velikoj Britaniji zajedničko je (1) da se provode u grupi, (2) da se temelje na kognitivno-bihevioralnom modelu i da su inspirirani s Duluth Abuse Intervention Programme (DAIP), (3) da su usmjereni na promjenu uvjerenja i stavova muškaraca, (4) da imaju jasna pravila provođenja jer je riječ o programima koji su dio sudskih mjera odnosno zaštitnog nadzora, (5) da se posebna obveza psihosocijalnog tretmana provodi kao dio zaštitnog nadzora i u udrugama civilnog društva i dobrotvornim organizacijama, (6) iako se radi o sudskim mjerama, bitni kriterij uključivanja nasilnih muškaraca jest procjena njihove motivacije za promjenom ponašanja, (7) da u njihovu provođenju značajnu ulogu imaju ponajprije socijalni radnici koji su u Velikoj Britaniji tradicionalno zaduženi za provođenje zaštitnog nadzora.

3.4.4. Psihosocijalne intervencije s počiniteljima nasilja u obitelji u Austriji

Razvoj psihosocijalnih intervencija s muškarcima počiniteljima nasilja nad ženom u obitelji pokazuju da su primjeri dobre prakse u nekim zemljama utjecali na razvoj novih programa u drugim zemljama. Dok je razvoj programa CHANGE bio pod snažnim utjecajem DAIP programa iz Sjedinjenih Američkih Država, program CHANGE utjecao je na razvoj sličnih programa u Austriji. Ministarstvo obitelji Austrije 1998. godine organiziralo je trening za pilot-program STOP za nasilne muškarce u Salzburgu te je prevelo priručnik koji je razvio CHANGE za internu upotrebu.

S obzirom na to da je riječ o zemlji čija je pravosudna tradicija najbližnja našoj, ukratko ćemo nešto reći o pravnoj regulativi nasilničkog ponašanja u obitelji u Austriji (Logar, 2003.). Razvoj društvene reakcije na nasilje nad ženom

u obitelji u Austriji je tekao na vrlo sličan način kao u Hrvatskoj. Prve programe namijenjene ženama žrtvama obiteljskog nasilja ponudile su nevladine organizacije. Prvo sklonište za žene žrtve nasilja je otvoreno u Beču 1978. godine, a danas djeluju 22 skloništa diljem Austrije. Danas u Austriji kao koordinacijsko tijelo djeluje *Informativni centar protiv nasilja* koji je otvoren u Beču 1998. godine. U proteklom razdoblju dogodile su se značajne promjene u austrijskom zakonodavstvu vezane uz nasilje u obitelji, pri čemu je najvažnije donošenje *Zakona o zaštiti od nasilja* koji je usvojen 1997. godine i razvoj centara za intervencije. Centri za intervencije razvili su se u skladu s DAIP modelom rada. Svrha im je da pružaju podršku žrtvama, ali da također unapređuju metode intervencija i međuresornu suradnju. Centri su uspostavljeni po regionalnom principu, a njihov rad zajednički financira Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo socijalne sigurnosti i generacija.

Značajna uloga centara za intervencije je provođenje intervencija s počiniteljima, uključujući i organiziranje "socijalnog treninga" koji je dio mjera predviđenih Zakonom o zaštiti od nasilja. Sve intervencije s nasilnicima provode se uz pristanak žene. Cilj intervencija s nasilnicima jest da ih se što prije nakon prijave suoči s tim da je njihovo nasilno ponašanje društveno neprihvatljivo i kažnjivo te da se nasilje odmah zaustavi. U provođenju treninga s nasilnicima Centar za intervencije u Beču blisko surađuje s Centrom za muškarce koji je također u Beču. Dosadašnje je iskustvo da je napuštanje treninga za muškarce veliko i da je teško procijeniti njegovu djelotvornost.⁶

4. PREPORUKE ZA PROVEDBU PSIHOSOCIJALNIH INTERVENCIJA S POČINTELJIMA NASILJA NAD ŽENOM U OBITELJI U HRVATSKOM PRAVOSUDNOM SUSTAVU

Međunarodna iskustva pokazala su da je čimbenik koji značajno pridonosi zaustavljanju nasilničkog ponašanja uklopljenost psihosocijalnog tretmana za nasilne muškarce u koordiniranu intervenciju zajednice čiji je cilj zaustavljanje i sprječavanje nasilja nad ženom u obitelji. Svaki projekt usmjeren na nasilne muškarce treba kao svoj primarni cilj imati sigurnost i zaštitu žene i kao takav biti odgovoran širem socijalnom kontekstu u kojem se odvija. Programi za nasilne muškarce koji se odvijaju u izolaciji nisu uspješni.

Da bi se to postiglo, potrebno je na razini lokalne zajednice razvijati akcijsko-intervencijske projekte koji će biti oblikovani u skladu s veličinom populacije, veličinom područja, dostupnosti resursa za intervencije, suradnjom ključnih

---

⁶ Više o radu Domestic Abuse Intervention Program u Beču može se pronaći na <http://www.interventionsstelle-wien.at>

aktera društvene reakcije u slučajevima nasilja nad ženom u obitelji. Slijedi opis glavnih područja djelovanja značajnih u takvim intervencijskim projektima (Vijeće Europe, 1995.):

1. Intervencijski projekt mijenja razmišljanje o nasilju u zajednici gradeći vrijednosni okvir na kojem se temelje intervencije.
2. Intervencijski projekt osigurava praćenje slučaja od prvog kontakta do zaključivanja predviđenih intervencija.
3. Intervencijski projekt koordinira razmjenu informacija i međuresornu suradnju te koordinira donošenje odluka na međuresornoj razini.
4. Intervencijski projekt osigurava da su resursi i usluge koje nude sigurnost i zaštitu od daljnjeg nasilja dostupni žrtvi i ostalim članovima obitelji osiguravajući joj informacije o programima za žene žrtve nasilja u obitelji.
5. Intervencijski projekt koristi se kombinacijom sankcija, ograničenja i usluga rehabilitacije da bi se jasno pokazala odgovornost nasilnika za nasilno ponašanje i zaštitila žrtva od daljnjeg zlostavljanja.
6. Intervencijski projekt vodi brigu da se maksimalno smanji šteta po djecu koja odrastaju u obiteljima gdje je žena izložena nasilju partnera tako da se u svakoj točki intervencije procjenjuje najbolji interes djece i načini na koje se mogu smanjiti ili dokinuti rizici za djecu.

U pogledu psihosocijalnih intervencija s muškarcima kao dio pravosudnih mjera, kritički pregled postojećih iskustava upućuje na sljedeće:

- Pod pojmom psihosocijalne intervencije razumiju se svi “psihološki tretmani” koji nadilaze “puko” kažnjavanje ili zastrašivanje, a usmjereni su na pozitivne promjene kod počinitelja i koji, upravo zbog tih promjena, a ne ponajprije straha od kažnjavanja, mogu smanjiti recidivizam. Psihosocijalne intervencije odnose se na široki raspon usluga koje se pružaju počiniteljima i koje utječu na njihove stavove, sliku o sebi, mentalno stanje i ponašanje.
- U radu s počiniteljima nasilnog ponašanja u obitelji najuspješnijim se pokazao grupni strukturirani tretman koji se provodi u skladu s kognitivno-bihevioralnim pristupom i temelji se na konceptu psiho-edukacije.
- Rad s počiniteljima nasilja u obitelji je uspješniji ako je dio sudskih obveza koje se provode vrlo brzo nakon uhićenja za nasilničko ponašanje.
- Svrha psihosocijalnih intervencija s nasilnim muškarcima jest zaustaviti nasilje nad ženom. To se postiže suočavanjem muškaraca s tim da je njihovo ponašanje nasilno, da su oni odgovorni za svoje ponašanje i za njegovu promjenu. Muškarci prolaze kroz proces psiho-edukacije u kojem se upoznaju s izvorima svog nasilnog ponašanja koji su vezani uz njihovu potrebu za moći i kontrolom u partnerskim odnosima, ali ih se, također, poučava kako da bolje kontroliraju svoje osjećaje, pogotovo osjećaj srdžbe.
- Uspješne psihosocijalne intervencije s nasilnicima karakteriziraju:
  - neposredni ili posredni kontakt nadležne službe sa ženama žrtvama,
  - suradnja i koordinacija s programima koji se skrbe za ženu,

- jasan teorijski okvir rada koji polazi od toga da nasilje muškarca nad ženom u najvećem broju slučajeva odražava potrebu za moći i kontrolom u partnerskim odnosima,
  - jasni kriteriji odabira polaznika, tako da u takve programe ne trebaju biti uključeni muškarci koji nemaju interes ili potencijale za promjenu svoga ponašanja, barem ne u kratkom razdoblju, kronični alkoholičari ili ovisnici i psihički bolesnici,
  - sklapanje “ugovora” s nasilnikom u kojem su jasno navedene obaveze počinitelja te sadržaj i način rada, odnosno njegovo potpisivanje suglasnosti za sudjelovanje u takvoj mjeri,
  - sustavna evaluacija i unapređivanje rada.
- Psihosocijalne intervencije s nasilnim muškarcima provode se kao dio programa vladinih i nevladinih službi i organizacija. Nužno je da postoje jasni kriteriji licenciranja i sustavnog praćenja rada takvih programa.
  - Za cjelovitu i djelotvornu pravosudnu reakciju na nasilje u obitelji uz službe i organizacije koje nude programe psihosocijalnih intervencija važno je razvijati i službu zaštitnog nadzora.
  - Financiranje sudjelovanja u programima psihosocijalnih intervencija različito se regulira, no često sami nasilnici plaćaju sudjelovanje u programu. Ako žive u nepovoljnim socio-ekonomskim okolnostima, troškove snosi sustav pravosuđa.

Pri uvođenju psihosocijalnih intervencija s počiniteljima nasilja u obitelji kao posebnih obaveza ili/i zaštitnih mjera policija i pravosuđe trebaju biti dobro upoznati s njihovim teorijskim utemeljenjem, načinom njihova provođenja, ali i njihovom djelotvornošću. Naime, iskustva iz svijeta pokazala su da je riječ o intervencijama koje, iako su obvezni dio sudskih mjera, u prosjeku oko 40% onih koji su u njih uključeni napuštaju ili ne uspijevaju završiti program. Stoga je važno da svi uključeni – žena žrtva, policija, pravosuđe, socijalna skrb, stručnjaci koji provode program – imaju realna očekivanja od psihosocijalnih intervencija. Tada će psihosocijalne intervencije biti značajna i učinkovita nadopuna raspona kaznenih mjera prema počiniteljima nasilja u obitelji.

LITERATURA

- Ajduković, M. (2003.) Nasilje u obitelji, u: Puljiz, V. i Bouillet, D. (ur.) Nacionalna obiteljska politika. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i obitelji, 239-274.
- Ajduković, M. i Pavleković, G. (2003.) (ur.) Nasilje nad ženom u obitelji. II., dopunjeno izdanje. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć
- Dankwort, J. (1992.-1993.) Violence against women: Varying perceptions and interventions practices with woman abusers. *Intervention*, 92, 34-49.
- Dobash, R. P. (2000.) Evaluating criminal justice interventions for domestic violence, *Crime & Delinquency*, 46 (2) 252-270.

- Dutton, D., Saunders, K., Starzomski, A. i Bartholomew, K. (1994.) Intimacy-anger and secure attachment as precursors of abuse in intimate relationship. *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 1367-1368.
- Edleson, J. L. i Tolman, R. M. (1994.) Group intervention strategies for men who batter. *Directions in Mental Health Counseling*, 5(7), 4-15.
- Edwards, S. i Hearn, J. (2003.) Working against men's domestic violence: Priority policies and practices for men in intervention and societal change. *Vijeće Europe*
- Farrington, D. P. (1992.) Psychological contributions to the explanation, prevention and treatment of offending, u: Lösel, F., Bender, D. i Bliesneder, T. (ur.) *Psychology and Law*, Berlin: De Gruyter, 35-51.
- Fritzler, R. i Simon, L. (2000.) Creating a domestic violence court: Combat in the trenches. *Court Review*, 37: 28-39.
- Fritzler, R. (2003.) Therapeutic jurisprudence in a domestic violence court: reflections on five years of judicial experimentation. *Psychology & Law International Interdisciplinary Conference*, Edinburgh, 7-12 July.
- Gondolf, E.W. (1985.) *Men who batter: An integrated approach for stopping wife abuse*. Holmes Beach, FL: Learning Publication
- Gondolf, E.W. (1988.) Who are those guys? Toward a behavioral typology of batterers. *Violence and Victims*, 3, 187 – 203.
- Logar, R. (2003.) Stopping the perpetrator: The new Domestic Violence Bill and the work of the Intervention Centres in Austria. Vienna: Domestic Abuse Intervention Centre
- Lösel, F. (1995.) Evaluating psychosocial interventions in prisons and other penal context, u: *Vijeće Europe (1995.) Psychosocial interventions in the criminal justice system*. European Committee on Crime Problems. *Criminological research*, Vol. XXXI, 79-114.
- Martin, C. (1998.) *The ISTD handbook of community programmes*. Winchester: Waterside Press
- Matijević-Vrsaljko, Lj. (2003.) Pravna zaštita žene od obiteljskog nasilja, u: Ajduković, M. i Pavleković, G. (2003.) (ur.) *Nasilje nad ženom u obitelji. II., dopunjeno izdanje*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 225-232.
- Mejovšek, M. (2002.) *Uvod u penološku psihologiju*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Mullender, A. (1997.) *Rethinking domestic violence: The social work and probation response*. London: Routledge
- Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova s programom provedbe u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. godine (2001.) *Narodne novine*, 112/2001.
- Nacionalna obiteljska politika (2003.) Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži
- Pence, E. i Paymer, M. (1993.) *Education groups for men who batter: The Duluth model*. New York: Springer Publishing Company
- Sugarman, D.B. i Frankle, S.L. (1996.) Patriarchal ideology and wife assault: A meta-analytic review. *Journal of Family Violence*, 11 (1), 13 – 40.
- Stosny, S. (1997.) Group treatment of spouse abuse, u: Greif, L. Ephross, P.H. (ur.) *Group work with population at risk*. New York/Oxford: Oxford University Press, 147 – 159.
- Strmotić, J. (2003.) Policijska i zaštita od nasilja u obitelji, u: Ajduković, M. i Pavleković, G. (2003.) (ur.) *Nasilje nad ženom u obitelji. II., dopunjeno izdanje*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 185- 198.
- Šeparović, Z. (2003.) *Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu. Poslijediplomski studij iz kaznenopravnih znanosti
- Tutty, L. M., Bidgood, B. A., Rothery, M. A. i Bidgood, P. (2001.) An evaluation of men's batterer treatment groups. *Research on Social Work Practice* 11 (6) 645-670.

- UN (1993.) Deklaracija UN-a o eliminaciji nasilja nad ženama (prihvaćena na Općoj skupštini UN-a 1. prosinca, 1993.).
- UNICEF (1994.) Women and gender in countries in transition: A UNICEF perspective. New York: Regional Office for Central and Eastern Europe
- UNICEF (2000.) Domestic violence against women and girls. Florence, Italy: Innocenti Research Centre
- Vijeće Europe, (1992.) Recommendation no.R (92) 16 of the Committee of Ministers to Member states on the European rules on community sanctions and measures
- Vijeće Europe (1995.) Psychosocial interventions in the criminal justice system. European Committee on Crime Problems. Criminological research, Vol. XXXI.
- Vijeće Europe, Rec/(2002)5, str. 12 i 36. The protection of women against violence
- WHO (2002.) World report on violence and health. Geneva: World Health Organization

---

Summary

PSYCHOSOCIAL INTERVENTIONS WITH PERPETRATORS OF FAMILY VIOLENCE

Family violence is recognised as a global problem that significantly infringes the fundamental human rights of the family members. In the last few years, international organisations, such as the UN, UNICEF and the Council of Europe, have developed strategic documents with the aim of preventing and eliminating violence by men in the family, and family violence in general. Their common features are that they (1) define family violence as a socially unacceptable and criminal behaviour, (2) encourage a cross-sector approach to the prevention and elimination of family violence, (3) stress the need to develop programmes directed at the abusers, while (4) constantly developing and improving the services provided to the victims of family violence.

Croatia has become actively involved in these international trends. This is expressed by (1) the development of a programme for women victims of violence, (2) the development of the legislation and the incrimination of violent behaviour in the family, which is treated as a criminal offence and/or misdemeanour, (3) the development of educational programmes to raise the awareness of experts who work in the field of violence against women, and the drafting of national strategic documents to form the basis of the fight against family violence.

This paper focuses on the work conducted with the abusers, which is shown through (1) an overview of recent amendments to the Croatian legislation which created the foundations for a different approach to abusers, (2) the definition of the terms psychosocial intervention, or the psychosocial treatment of abusers, (3) the starting points of psychosocial interventions with the perpetrators of violence, and (4) recommendations for implementing psychosocial interventions with perpetrators of family violence in the Croatian judicial system.

**Prilog: Prikaz nekih programa psihosocijalnog rada
s počiniteljima nasilja u obitelji u Velikoj Britaniji**

**I. PROGRAM ZA POČINITELJE NASILJA U OBITELJI (DOMESTIC
VIOLENCE PERPERTRATORS PROGRAMME - Cheshire Probation Service)**

Ciljevi:

- Zaustaviti nasilje muškarca nad partnericom i povećati sigurnost žene i djece.
- Promjena uvjerenja i misaonih obrazaca te preuzimanje odgovornosti muškarca za počinjeno nasilje.

Ključne komponente programa

- Program razvijen pod utjecajem DAIP programa.
- Uključuje rad na uvjerenjima, stavovima i promjeni ponašanja nasilnika i rad sa žrtvom.

Trajanje

- 56 sati

Ciljna skupina

- Muškarci uhićeni zbog nasilničkog ponašanja kojima je mjera izrečena kao dio sudskih obveza.
- Uključuju se i recidivisti.

Nositelj programa

- Služba zaštitnog nadzora.

**II. DOMESTIC VIOLENCE PERPETRATORS PROGRAMME
(West Midlands Probation Service)**

Ciljevi:

- Educirati počinitelje obiteljskog nasilja o interakciji s partnerom/budućim partnerom na nenasilni i nezlostavljajući način.

Ključne komponente programa

- Pripremna faza - individualna procjena i priprema tijekom koje se istražuju korijeni i razlozi nasilničkog ponašanja.
- Grupni rad temeljen na DAIP programu.
- Nakon završetka grupnog rada sudionike se potiče da se dobrovoljno uključe u grupu za samopomoć.

Trajanje

- Ukupno trajanje 27 tjedana:
  - Pripremna faza – 12 tjedana po sat i pol tjedno.
  - Grupni rad - 15 tjedana po dva i pol sata tjedno.

Ciljna skupina

- Muškarci uhićeni zbog nasilničkog ponašanja kojima je mjera izrečena kao dio sudskih obveza.

- Kandidati moraju pokazati spremnost za promjenu ponašanja što se procjenjuje kroz individualni intervju u pripremnoj fazi.
- Kronični alkoholičari i ovisnici o drogama kao i mentalno bolesne osobe ne uključuju se u program.

Pravila

- Svi sudionici potpisuju ugovor.
- Nakon dva izostanka dobiva se pismeno upozorenje, nakon trećeg izostanka osoba se isključuje iz programa.
- Ako se poslije pokaže da su neki od izostanka bili opravdani, osoba može ponovo krenuti u program, ali u novu grupu.

Nositelj programa

- Služba zaštitnog nadzora u suradnji s civilnim udrugama u lokalnoj zajednici.
- Program se provodi od 1995. godine.

III. NASILJE U FOKUSU (FOCUS ON VIOLENCE PROGRAMME (Derbyshire Probation Service))

Ciljevi:

- Spriječiti ponovno činjene kaznenog djela nasilja u obitelji kroz teorijski utemeljen rad na razvoju vještina.

Ključne komponente programa

- Grupni rad temeljen na kognitivno-bihevioralnom modelu.
- Sadržaji: odlučivanje, teorije nasilja, suosjećanje sa žrtvom, kontrola srdžbe, komunikacijske vještine, moralno rasuđivanje, situacijski kontekst, prevencija recidivizma.

Trajanje

- 12 tjedana po dva sata tjedno

Ciljna skupina

- Muškarci uhićeni zbog nasilničkog ponašanja kojima je mjera izrečena kao dio sudskih obveza.
- Nisu uključeni muškarci koji imaju problema s mentalnim zdravljem.
- Sastavni je dio i poseban program za žene.

Nositelj programa

- Služba zaštitnog nadzora u kojoj su zaposleni djelatnici za provođenje ovog programa.

